

HOW TO USE LEXICAL-SEMANTIC STRUCTURING MODELS IN TEACHING MEDICAL VOCABULARY

Simona Nicoleta Staicu

Assist. Prof., PhD, "Victor Babeş" University of Medicine and Pharmacy, Timișoara

Abstract: Our research paper focuses on the efficiency of lexical-semantic structuring models, namely the paradigmatic and syntagmatic ones, especially the derivative paradigmatic structuring models used in teaching practice. These techniques facilitate foreign students to achieve medical vocabulary more easily, correlating Romanian grammar rules, to absorb new medical terms by specifying the morphological classes they belong to. On the other hand, using these learning methods may lead simultaneously to a better understanding of lexical and grammatical meaning of medical terms in derivative series. Applying these types of exercises, may have an important role in training Romanian vocabulary and logical skills for foreign students, this actually being the purpose of our research work.

Keywords: medical vocabulary, lexical-semantic, paradigmatic, syntagmatic, communicative skills.

Repere didactice

Metodologiile moderne de învățare a unei limbi, în cazul de față a unui limbaj specializat într-o limbă străină, au ca premisă științifică demersul didactic pe baza teoriei potrivit căreia limba reprezintă un sistem bine organizat, în interiorul căruia elementele constitutive nu sunt dispuse la întâmplare, izolat, ci după anumite norme și în raporturi de interconținere, ierarhizate pe cele două axe principale sistemice: axa paradigmatică și cea sintagmatică (Sârbu 1977: 62-67; 1986: 99-115).

Organizarea paradigmatică a unităților semnificative ale limbii (lexicale, gramaticale) presupune dispunerea lor în paradigme, adică în grupuri lexico-semantic și lexico-gramaticale, constând din serii lexicale tematice sau sinonimice, în perechi antonimice, relații polisemantice, serii derivative, familii de cuvinte etc. Astfel pot fi minimale, alcătuite din două sau trei unități lingvistice, ori maxime și mixte. În paradigmele de tip mixt se întrepătrund cu regularitate diversele tipuri de relații paradigmatică, de exemplu sinonimia și polisemia, antonimia și derivarea, constituindu-se așa numitele blocuri lexicale de tip mixt cum sunt paradigmele „sinonimico-antonimice”, „antonimico-derivative”, „polisemantico-antonimice”.

Din perspectiva didacticii moderne a limbii române descrierea acestor relații paradigmatică este necesară dar nu și suficientă, întrucât acest demers ar însemna doar însușirea unor elemente și relații lexicale cu caracter static. Învățarea elementelor de vocabular și de gramatică dintr-o astfel de perspectivă statică, deși este mult ușurată de caracterul sistemic al acestora, este însă lipsită de perspectiva dinamică a utilizării lor în vorbire, traducere sau în scriere.

De aceea, se impune completarea demersului paradigmatic cu cel dinamic-contextual sau sintagmatic, în care elementele sistemului limbii sunt studiate și însușite de studenții mediciniști după rigori de ordin didactic și din perspectiva utilizării lor în lanțul vorbirii, strict

condiționată de contextul situațional, pe baza experienței lor lingvistice, acumulate anterior. Această modelare structural-funcțională a unităților limbii conferă procesului didactic o orientare direcționată către actul comunicării orale și scrise.

În semantica modernă se manifestă un interes aparte pentru studierea proprietăților sintagmatice ale cuvintelor, fapt motivat, printre altele, de valoarea relevantă a potențialului combinatoriu al cuvintelor (Bucă 1987: 134-141). Se acreditează tot mai mult ideea că cercetarea proprietăților sintagmatice ale cuvintelor reprezintă o metodă obiectivă de descriere a sensurilor lexicale. Potrivit acestei teze, cuvintele din aceeași paradigmă lexicală au proprietăți sintagmatice comune.

Examinarea relațiilor sintagmatice ale unui cuvânt trebuie să conducă la stabilirea partenerilor cu care se combină cuvântul dat, iar acești termeni alcătuiesc adevărate paradigme de „actanți” colocabili cu lexemul guvernant în diverse tipuri de sintagme (Sârbu 1987-a: 53-64). Anturajul unui cuvânt este definitiv pentru descrierea cu maximă precizie a comportamentului lexemului respectiv în context, în cazul de față, în limbajul medical.

Intercondiționarea acestor două tipuri de relații sistemice este evidentă: pe de o parte, cuvântul ca membru al unei paradigme poate intra numai în anumite legături sintactice, adică poate să se combine doar cu anumite clase semantice de cuvinte, iar pe de altă parte, totalitatea relațiilor sintagmatice ale unui cuvânt îi determină locul lui în paradigmă. Se poate afirma că sintagmatica este implicit prezentă în limbă și explicit în vorbire, iar paradigmatica este implicit prezentă în vorbire și explicit evidențiată la nivelul limbii. Astfel, cercetarea unui tip de relații întotdeauna presupune și analiza celui alt tip, deoarece ele reprezintă principalele axe ale sistemului lexico-semantic.

Și la drept vorbind, când spunem despre un student că are un vocabular bogat, avem în vedere nu doar acumularea de unități lexicale și stocarea lor în memoria lui de lungă durată, ceea ce, într-adevăr, reprezintă o etapă esențială a achizițiilor fundamentale, dar nu rezolvă și parcurgerea unor momente care favorizează formarea de deprinderi și obișnuințe de comunicare activă. De aceea, această etapă importantă trebuie să fie continuată și completată în mod obligatoriu cu o etapă de utilizare creatoare a materialului însușit, în lanțul sintagmatic al vorbirii (prin construcții de sintagme, propoziții simple și dezvoltate, fraze, dialoguri, conversații pe teme medicale, investigații, anamneze, studii de caz ș.a.).

Aceasta este de fapt, ceea ce se recomandă ca principiu de bază și de învățământul tradițional; predarea elementelor de vocabular și de gramatică pe baze sintactice: orice cuvânt nou sub forma gramaticală învățată, parte de vorbire în special, trebuie analizată în propoziții/contexte.

Modele structurale: aplicații

Pentru învățarea unui limbaj de specialitate de către studenții străini se urmărește constant și sistematic aplicarea creatoare în vorbire a unităților lingvistice învățate pe bază de lectură sau prin exerciții. Această aplicare trebuie să țină seama de contextul situațional, aflat în concordanță cu experiența acumulată de studenți anterior într-o țară străină și cu realitățile lor ambientale.

În continuare vom prezenta câteva varietăți de modelare a activităților de îmbogățire și nuanțare a vocabularului studenților medici străini din anul întâi. Din marea diversitate a modelelor de structurare lexico – semantică și sintactică a unităților limbii am selectat câteva pe care le considerăm deosebit de eficiente și interesante prin noutatea lor. În această direcție putem distinge trei tipuri de modele structurale:

- I. **modele de structurare paradigmatică:** simple - cu serii antonimice, sinonimice, derivative; mixte – cu serii derivative antonimice și serii derivative sinonimice;
- II. **modele de sinteză semantică**
- III. **modele de structurare sintagmatică**

I. Paralel cu aplicațiile lexico-gramaticale menite să contribuie la lărgirea vocabularului medical al studenților se poate dezvolta la aceștia și capacitatea intelectuală de a efectua operații de analiză și sinteză, de inducție și deducție a structurilor verbale din limbajul românesc medical. Acest obiectiv poate fi realizat în mod eficient prin modalități de structurare paradigmatică a cuvintelor după modele simple de tip derivativ, sau după modele cu caracter mixt, de tip derivativ - antonimic, ori derivativ – sinonimic.

Prin astfel de procedee se îmbogățește considerabil vocabularul medical al studenților și totodată, se dezvoltă capacitățile lor intelectuale și practic – aplicative, necesare comunicării în cadrul instituțiilor medicale, în special, și comunicării interumane, în general.

Spre exemplu, dacă se urmărește învățarea temeinică a unui cuvânt, acesta va fi mult mai bine înțeles și reținut alături de corelatele sale semantice: sinonime, antonime, poliseme, omonime, precum și alături de derivatele sale în cadrul unei familii de cuvinte, la care se ajunge în cele din urmă.

Astfel termenul medical „**a iriga**”, va fi mai bine reținut de studenți alături de derivatele lui:

- 1. **irigator** = instrumentul care produce acțiunea;
- 2. **irigare** = denumirea acțiunii;
- 3. **irigat** = rezultatul calitativ al acțiunii de „a iriga”.

Chiar și fără o explicare detaliată a modelului, este foarte evidentă structura acestuia, care trebuie să fie bine cunoscută de student:

acțiune → cel ce face acțiunea → denumirea acțiunii → rezultatul acțiunii.

Acest model permite și variante mai simple: este supus analizei primul termen al seriei și se cere studenților deducerea derivatelor. După același model, constituim seria derivativă a antonimului pornind de la termenul medical „a iriga”:

„**a bloca**” → **blocant** → **blocare** → **blocat**.

După același model se pot forma și alte serii derivative ale mai multor termeni medicali, care se vor însuși ulterior, mai aprofundat de către studenții străini:

„**a ingera**” → ingerat → ingerare

„**a regurgita**” → regurgitat → regurgitație.

În acest fel am obținut un model de tip mixt, derivativ – antonimic, în care se observă că ambele antonime urmează în derivare același model.

Propunem un exemplu și pentru alcătuirea seriilor derivative în cazul sinonimelor:

ingerare → ingerat → a ingera

(substantiv) (adjectiv) (verb)

înghițire → înghițit → a înghiți

(substantiv) (adjectiv) (verb)

După cum se observă, cuvintele derivate pot fi definite cu ajutorul termenului de bază, așa încât dacă se analizează un termen, studenții pot deduce pe baza modelului dat, toate derivatele, până la constituirea familiei de cuvinte.

Utilitatea acestui tip de aplicații se axează spre dobândirea și fixarea de cunoștințe privind categoria termenilor medicali care arată/ exprimă acțiuni (verbe) și a celor care denumesc acțiuni (substantive):

„a palpa” → palpare

„a diagnostica” → diagnosticare,

precum și privind categoria termenilor care exprimă/ arată însușiri (adjective) și a celor care denumesc însușiri (substantive):

sănătos → sănătate

tumefiat → tumefiere.

Practica didactică a demonstrat faptul că e mult mai anevoioasă conștientizarea la studenți a acestor distincții dacă se aplică procedee tradiționale cu multe explicații teoretice.

II. Un alt model de predare – învățare a unităților lexicale este cel bazat pe criteriul structural – semantic de **dezintegrare a conținutului cuvântului și de sinteză semantică**.

Acest model, mult utilizat în practica didactică tradițională, dar fără o rigoare științifică întemeiată pe cercetări de semantică și lexicologie, presupune parcurgerea a două etape didactice importante, în dublu sens.

1. formularea de către profesor a definiției unui anumit termen medical (de exemplu în cazul integramei);

2. predicția termenului respectiv de către studenți, pe baza competenței lor lingvistice.

De exemplu:

- se enunță definiția unui termen medical: „ansamblul reacțiilor locale ale organismului ca urmare a unei agresiuni de origine diversă: bacteriană, virală, antigenică, chimică, fizică” (DM, 2007: 596);

- studenții trebuie să denumescă termenul vizat: **inflamație**.

În asemenea situații este posibilă și etapa parcursă în sens invers: de la termenul dat la definiția concretă a acestui termen: **sarcom** → „tumoră malignă dezvoltată din țesutul mezenchimal, ale cărei celule prezintă o proliferare foarte activă, caracterizată microscopic prin prezența de numeroase celule atipice”(DM, 2007: 926).

Atunci când se urmărește și dimensiunea derivativă a unui termen, modelul propus poate fi amplificat cu derivatele respective și cu definițiile acestora. De exemplu:

1. „care aparține metastazelor sau provine din metastaze”(DM, 2007: 682)

2. **metastatic**;

1. „care determină, generează metastaze” (DM, 2007: 682)

2. **metastazant**;

1. „procesul de dezvoltare a metastazelor” (DM, 2007: 682)

2. **metastazare**

1. „desemnează localizarea la distanță a unei tumori maligne primitive” (DM, 2007: 682)

2. **metastază**

III. Deosebit de eficiente se dovedesc a fi exercițiile de îmbogățire a vocabularului medical în limba română predat studenților străini, cum sunt cele prin care se solicită cu ajutorul stimulilor verbali ca replicile de reacție să nu fie răspunsuri dintr-un singur cuvânt, ci

enunțuri fie mai restrânse sau chiar ample, construite după anumite **modele de structurare funcțional – sintagmatică** cu un ridicat potențial comunicativ.

Stimularea prin modele structurale care implică utilizarea unor conectori negativi, adversativi ori disjunctivi, ar mări substanțial aportul creativ al studenților la rezolvări fericite, depășindu-se cadrul unor replici – clișee, șabloane, prin formulare de răspunsuri, cum ar fi în cazul fixării formelor de plural:

Pacientului nu i s-a pus doar un diagnostic, ci mai multe... .

(singular) (plural)

Aveți de tratat un hipertensiv sau mai mulți ...?

Astăzi am efectuat o abdominoplastie, iar colegul meu câteva

Învățarea cuvintelor în serii derivate simple sau mixte, antonimice sau sinonimice are și avantajul de a deprinde studenții cu operații de abstractizare, generalizare, inducție, deducție, analiză și sinteză, cu scopul de a-i determina să gândească în limba română.

Dar activitățile practice cu modele de structurare paradigmatică trebuie să fie finalizate prin exerciții complexe de structurare funcțional – sintagmatică a termenilor învățați, adică prin întrebuintarea lor în enunțuri condiționate de anumite contexte situaționale, specifice actului de comunicare.

Se pot folosi în practica didactică modele de structurare sintagmatică prin extensiuni succesive, de tipul: cuvânt → sintagmă simplă → sintagmă complexă → propoziție simplă → propoziție dezvoltată → frază, pentru a stimula studenții străini să aplice vocabularul medical învățat în contexte cât mai largi, să se exprime corect din punct de vedere gramatical. De exemplu, li se propune un singur cuvânt și li se solicită studenților să folosească modelul de structurare sintagmatică prezentat anterior pentru a dezvolta un enunț medical de amploare.

Exemplu:

accident → accident vascular → accident vascular cerebral (AVC) → Pacientul a suferit un accident → Pacientul a suferit un accident vascular cerebral → Pacientul a suferit un accident vascular cerebral care a survenit în urma diminuării circulației prin scăderea presiunii sanguine.

Selectarea pe baza textelor medicale de specialitate a termenilor și expresiilor necunoscute și propunerea lor ca stimuli pentru continuarea unor enunțuri începute, fie la libera alegere a studenților ori dirijate contextual reprezintă modele eficiente în practică.

Exemplu:

Antibioticele se dovedesc a fi ...

Starea bolnavului s-a agravat, astfel că ...

E posibil ca evoluția bolii să ...

Îmi exprim rezerva în ceea ce privește ...

În urma rezultatelor analizelor, suntem de acord să ...

Exercițiile prin care se sugerează exprimarea unor relații cauzale, concesive, adversative, disjunctive, exprimarea acordului, a dezacordului, a opoziției sau a contradicției, a posibilității/ imposibilității, a siguranței/ dubiului, a probabilității și a altor relații cu tentă **pragmatică**, trebuie să fie mai des utilizate în practica predării limbajului medical.

Data fiind marea varietate a circumstanțelor medicale în care are loc actul de comunicare, sub aspect didactic, tipologia unor astfel de exerciții cu o valoare pronunțat comunicativă și pragmatică trebuie să fie substanțial amplificată și diversificată.

Concluzii

În activitatea practică cu studenții medici străini am observat că eficiența exercițiilor lexico-gramaticale nu depinde, în primul rând, de cantitatea lor ci de măsura în care ele solicită efortul intelectual prin felul cum sunt formulate, punându-se un accent și pe feedback-ul primit în cadrul orelor de învățare a limbajului medical. Eficiența exercițiilor este condiționată de înțelegerea scopului propus, a necesității exercițiului respectiv în contextul situației de învățare date, de cunoașterea regulilor și a noțiunilor lexico-gramaticale, de claritatea performanțelor ce trebuie atinse.

Am constatat că exercițiile lexico-gramaticale bazate pe modelarea paradigmatică derivativă, a familiilor de cuvinte și a extensiunilor sintagmatice au o valoare formativă considerabilă, contribuind în mai mare măsură decât alte tipuri de exerciții la dezvoltarea gândirii logice a studenților străini, la lărgirea cercului lor de reprezentări și noțiuni medicale în limba română, îndeosebi la cultivarea exprimării corecte, orale și scrise. Totodată, în structurarea acestor exerciții trebuie să se ia în considerare caracterul de sistem al limbii, în general, și al compartimentului lexico-gramatical, în special.

Practica didactică ne-a demonstrat eficiența utilizării modelelor de structurare paradigmatică și sintagmatică în asimilarea simultană a cunoștințelor de vocabular și de gramatică, în comparație cu folosirea altor tipuri de exerciții.

Dintre metodele aplicate în practica didactică, având o eficacitate ridicată, am putea enumera: metoda modelării paradigmatică derivativă, care presupune, în același timp, și inducția și deducția logică precum și procedee de extensiune sintagmatică prin care să se atingă performanțele discursului medical, formarea de enunțuri simple și complexe cu valoare comunicativ-pragmatică, observația, explicația însoțită de analiza și sinteza semantică, demonstrația, conversația medicală, dialoguri, investigații medicale, unele exerciții cu caracter creator (repetare de replici cu modificare și/sau cu adăugire, exerciții de substituție, de transformare).

Înșușirea lexicului specializat are loc în baza textului tematic. Textele studiate conțin structuri terminologice și gramaticale specifice domeniului medical vizat, iar sarcinile și activitățile de învățare sunt concepute pentru a dezvolta diverse abilități practice. Fiecare text de specialitate este urmat de un set de exerciții ce au menirea de a consolida atât mesajul informativ al textului, cât și de a fixa terminologia de specialitate. În acest caz exercițiile sunt adaptate nu numai la natura subiectului, dar și la nivelul general de pregătire al studenților.

În vederea fixării lexicului specializat se pot propune: depistarea șirurilor sinonimice și a cuplurilor antonimice atât ale lexemelor uzuale, cât și ale celor de specialitate; formarea derivatelor cuvintelor propuse; explicarea termenilor medicali, oferind definiția din punct de vedere al specialiștilor (pentru grupele cu nivel avansat se permite compararea definiției din dicționarul specializat cu cea prezentată de studenți).

Aceste tipuri de exerciții au, totodată, un rol determinant în formarea și dezvoltarea exprimării logice a studenților străini în limba română. Capacitățile de învățare cu o mai mare ușurință de către studenții medici străini a unei limbi străine sunt influențate pozitiv prin operarea cu paradigme derivativă.

Aplicarea în cadrul cursurilor practice de învățare a limbii române a unui număr mare de exerciții axate pe modele de derivare contribuie substanțial la formarea unor deprinderi de operare inductivă și deductivă, necesare studenților. Acest aspect ilustrează inițierea lor în construcții morfolexicale pe bază de inducție (de exemplu, alcătuirea unei paradigme derivativă pornindu-se de la un model abstract dat: verb „acțiune” → substantiv „denumirea

acțiunii” → adjectiv „calitatea acțiunii”) sau pe bază de deducție (de exemplu, alcătuirea unei serii derivative pornindu-se de la un cuvânt dat - de bază: verb, substantiv, adjectiv).

Trebuie precizat că, deși metodologia propusă de noi este relevantă din motivele menționate anterior, etapa exersării pe bază de modele paradigmatică derivative fiind necesară în învățarea unei limbi, dar nu și suficientă atunci când avem în vedere pregătirea studenților străini pentru actul comunicării. De aceea, considerăm că acestei prime etape, este absolut necesar să-i urmeze o alta și anume aplicarea acestor modele paradigmatică, care contribuie la dezvoltarea gândirii active pe baza unor reguli de derivare date, în activități didactice complexe de structurare sintagmatică a unităților limbii române în enunțuri cu evidente valori comunicativ-pragmatice.

Atât modelul analitic (paradigmatic), cât și cel de sinteză (sintagmatic) vizează un obiectiv fundamental comun și anume, utilizarea unităților limbii achiziționate analitic, în lanțul sintagmatic al vorbirii, prin parcurgerea unui complex și dificil traseu: de la competență la performanța de comunicare a studenților străini în limba română, dezvoltându-li-se, astfel, aptitudini creative în procesul comunicării medicale.

În concluzie, modelarea paradigmatică derivativă, precum și modelele de structurare sintagmatică cu utilizarea unor mărci de tip pragmatic s-au dovedit a fi cele mai productive metode în deprinderea lexicului medical românesc de către studenții străini.

BIBLIOGRAPHY:

- Bara, Mariana, „Adaptarea terminologiei medicale în limba română actuală”, în *LR*, nr. 4, 2008, p. 419-433.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, „Une modalité de description paradigmaticque au niveau de lexique”, în *Révue Roumaine de linguistique*, XV, nr. 6, 1970.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, Forăscu, Narcisa, *Modele de structurare semantică*, Timișoara, Editura Facla, 1984.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice*, București, Editura Universității din București, 2008.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, (coord.) *Terminologie și terminologii*, București, Editura Universității din București, 2010.
- Boc-Sînmărghițan, Diana, Luca, Gabriela-Mariana, Staicu, Simona Nicoleta, *SINCRON-Limba română ca limbă străină pentru mediciști. A₁-A₂, Caiet de exerciții*, Editura Victor Babeș, Timișoara, Colecția Manuale, 2013.
- Bucă, Marin, „Proprietățile sintagmatice ale cuvintelor”, în vol. *Studii de limbi și literaturi moderne*, Timișoara, TUT, 1987, p. 134-141.
- Cartaleanu, Tatiana, Cosovan, Olga et al., *Formarea de competențe prin strategii didactice interactive*, Chișinău, Centrul Educațional Pro Didactica, 2008.
- L’Homme, Marie Claude, *La terminologie: principes et techniques*, Montréal, Presses de l’Université de Montréal, 2004.
- Nica, Marius, *Elemente de didactica predării limbii și literaturii române*, Ploiești, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, 2013.
- Nistor, Valeria, „Observații asupra lexicului specializat”, în vol. *Probleme de terminologie slavă*, nr. VII, Timișoara, UVT, 1999, p.173-178.
- Purdela-Sitaru, Maria, „Limbajul medical între tradiție și inovație”, în *SPHP*, 1, 1992, p. 275-290.
- Sârbu, Richard, *Antonimia lexicală în limba română*, Timișoara, Editura Facla, 1977.

Sârbu, Richard, „Descrierea sintagmatică a sensului lexical”, în vol. *Buletin informativ metodic-ştiinţific*, III-IV, Timişoara, TUT, 1986, p. 99-115.

Sârbu, Richard, „Colocaţie şi coligaţie în sintagmatica lexico-semantică”, în vol. *Filologie XXX*, 2, *Lingvistică*, Timişoara, TUT, 1987-a, p. 53-64.

Sârbu, Richard, „De la sintaxa sensurilor la sintaxa cuvintelor în solidarităţile sintagmatice”, în vol. *Lexicologie şi semantică*, Timişoara, TUT, 1987-b, p. 79-94.

Staicu, Simona Nicoleta, *Aspecte ale limbajului medical românesc actual. Perspectivă sincronică -sistem şi discurs-*, Timişoara, Editura de Vest, 2016.

Rusu, Valeriu, *Dicţionar Medical*, (DM), Bucureşti, Editura Medicală, 2007.